

Ekspertiis Windecki pargi ja Hans-Lepa puukool-aias territoriumil kasvavate üksikuude või puude rühmade eraldi objektina kaitse alla võtmise põhjendatuse ja otstarbekuse kohta

Sissejuhatus

Välitööd Windecki pargis viidi läbi 20. septembril 2017 ja Hans Lepa puukool-aias 19. septembril 2017.

Välitööde eesmärk oli tuvastada Windecki pargis ja H. Lepa aias-puukoolis varem teada olnud puittaimede (sealhulgas dendroloogiliste harulduste) olemasolu, selgitada välja puittaimede mõõtmed ja tervislik seisund ning hinnata alles olevate puude dendroloogilist väärtust ja ohustatust kasvukohal, samuti mõlema ala liigilist ja sordilist rikkust (puittaimestiku mitmekesisust) ning samuti hinnati Windecki pargi ja H. Lepa aia kujunduse säilimist.

Välitöödel Windecki pargis täheldati üles puurinde liigid ning need põõsad, mis tõenäoliselt pärinesid suvemõisa ajastust; ei uuritud parki ehitatud uute elamute haljastamisel kasutatud uusistutuste hulka kuuluvaid põõsaid ja liaane, sest juurdepääs neile õuealal või aias kasvavatele taimedele on piiratud ja enamikku põõsastest ja liaanidest ei ole võimalik piirdemüüride ja hoonete tõttu vaadelda.

Hans Lepa puukool-aias täheldati üles ka uusistutused, sest juurdepääs taimedele on korterelamute ümber võimalik.

Puude tüvede ja harude diameetrid mõõdeti talmetriga, puude kõrgused Haglöfi elektroonilise kõrgusmõõtjaga üldjuhul 20 või 25 m mõõtebaasiga.

Ajaloolised andmed Windecki pargi ja Hans Lepa puukool-aias kohta ning nende praegune seisund

Windecki park rajamist alustas Tallinna rae eesistuja (sks. k. Worthabende Bürgermeister) ja pürgermeister (sks. k. Bürgermeister) Robert Weisse (14.10.1817–25.05.1886) R. Nermani andmetel (Postimees, 18. juuli 2008; <http://tallinncity.postimees.ee/21362/kose-suvemoisa-park-meenutas-eedeni-aeda>)

1870-te aastate teisel poolel pärast Lillepi-Lasnamäe-Maarjamäe vahelise ala jagamist kruntideks 1874. aastal maamõõtja Fr. Eurichi poolt.

Windecki pargi esialgse R. Weisse ajastust pärit planeeringu joonist pole teada. Suvemõisa asukoha valiku kriteeriumiks oli arvatavasti paiknemine astangul mere kaldal ja astangu servast avanev hea merevaade (tol ajal oli mererand veel üsna astangu all) ning tammesalu olemasolu.

Ülevaate Windecki suvemõisa hoonestusest ja seda ümbritsevast pargist (krunt nr 1600) on koostanud 1990. a. kunstiteadlane Silvi Lindmaa (Tallinn, Kose tee 3. Ajalooline ülevaade ja tingimused hoonete rekonstrueerimiseks. ERA.T-76.1.12904 vt. http://register.muinas.ee/ftp/DIGI_2013/pdf/eraT-0-76_001_0012904.pdf). Ülevaatest selgub, et 1912 veebruaris sai krundi nr 1600 rendile Maarjamäe suvemõisa omanik krahv A. A. Orlov-Davõdov. Krundil oli suvemõis, park koos juurvilja- ja lilleaiaga. Pärast A. A. Orlov-Davõdovi emigreerumist 1919 jäid tema valdused R. Scheeli

hooldada. 1922. koostas R. Scheeli soovil arhitekt E. Jacoby projektid peahoone laiendamiseks lääne suunas ja krundi põhjaossa triiphoone ehitamiseks, mis viidi ka ellu. Juurdeehituse töödejuhatajaks oli Wjatscheslav Solntsev. Sellest projektist pärineb Windecki suvemõisa plaan (vt joonis 1).

1925. a. ostis R. Scheel krundi nr 1600 (http://www.wikiwand.com/et/Scheeli_suvem%C3%B5is) ja seetõttu on Windecki suvemõisat hüütud ka Scheeli suvemõisaks.

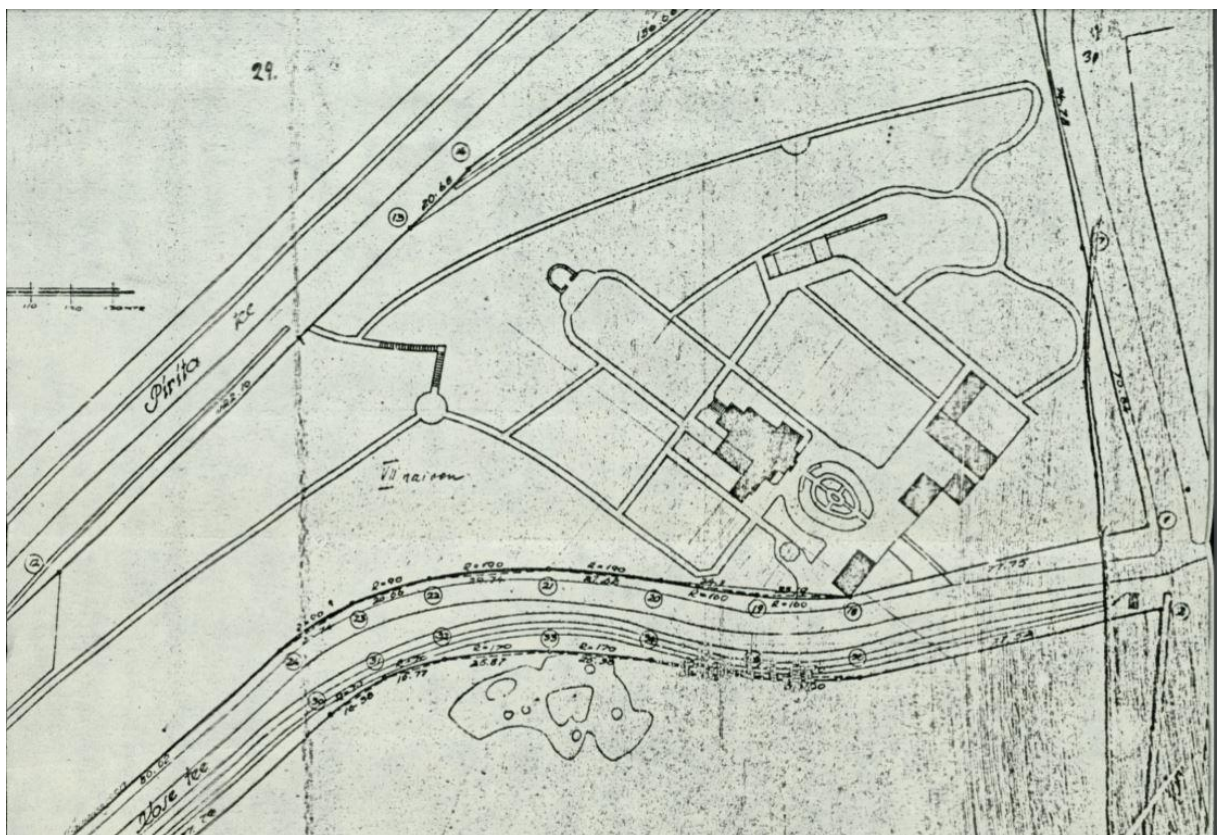
Pärast Teist maailmasõda kasutas Windecki suvemõisa nõukogude sõjavägi ning 1950–1960-tel aastatel ka Hüdrometeoroloogia Teenistuse Valitsus. 1950. a. ehitati peahoone lähedale krundi põhjaossa selle valitsuse töötajate elamu. Alates 1975. a. oli osa suvemõisa hoonete kortereist Tallinna Haljastrusti töötajate, kes hooldasid Maarjamäe memoriaali, kasutuses. Millalgi lammutati 1922. a. plaanil toodud väravahooned (1990. a. neid enam ei olnud).

1990. aastal plaaniti Windecki suvemõisa tuua üle Eesti Olümpiakomitee.

1994. aastal tagastati Windecki suvemõis õigusjärgsele omanikule (Tlv määrus 03.03.1994 k nr 342).

1995. aastal põles suvemõisa peahoone ja lammutati.

1996. aastal kaaluti alale Ameerika Ühendriikide saatkonna rajamist. Kose tee 3 alale koostati detailplaneering DP000660, mis kehtestati 30.05.1996 (Tallinna Planeeringute register, seis: 20.08.2017). Kose tee 3 elamukvartali detailplaneeringuga nähti ette üheksa üksikelamu krunti, üks krunt saatkonna residentsi hoone püstitamiseks ning Saare tee ristmiku juurde on krunt 2- kuni 3-korruselise ärihoone ehitamiseks.

Joonis 1. Väljavõte Kose tee 3 krundiplaanist aastast 1922. Windecki pargi hoonete paigutus ja teedevõrk. Ehitusprojekt nr 4169. Tallinna Linnaarhiiv (varem kui Arhitektuuri ja Planeerimise Peavalitsuse (APPV) arhiiv).

Aastast 1922 pärit suvemõisa plaani ja pargis säilinud vanade puude järgi saab teha järeldusi pargi ülesehitusest ja kujundusest.

Ajalooline Pirita tee, praeguse nimega Tuulenurga tänav, jagas suvemõisa krundi ja pargi juba rajamise ajal kaheks osaks. Kahekordne vaatetorniga peahoone (vt. foto 1) paiknes põhjapoolses pargiosas umbes praeguse Tuulenurga tn 4 elamu kohal. Peahoone oli paigutatud loode-kagusuunaliselt ja peasissepääs paiknes kaguküljel. Peasissepääsu ees oli ovaalne esiväljak koos ringsõiduteega.

Foto 1. Kunagine Windecki suvemõisa peahoone kagu poolt eestvaates. Veebruar 1990. Foto: Peeter Säre. ERA.T-76.1.12904.

Peahoone ümbruses oli teedevõrk korrapärane, peahoonest kaugemal äärealadel looklev ja reljeefivorme järgiv.

Liivakiviastangu servas paiknes vaateplatvorm, mis on tänaseni säilinud.

Pargi põhjapoolne osa oli piiratud võrkaiaga.

Puude valikul pargi keskosas oli peamine kujundusvõte puude võrade kuju ja lehestiku värvi kontrast. Kevadel andsid varajase värviefekti punaselehised harilikud vahtrad 'Schwedleri', mis paiknesid lähestikku erkroheline lehestikuga tavaliste harilike vahtratega ja harilike hobukastanitega, siis mõne aja pärast järgnesid erkrohelist lehtedega eriliigilised pärnad ja kollakasrohelist lehtedega harilikud tammed ja punased tammed ning euroopa lehised ning hallide lehtedega hõbehaavad. Aastaringelt, eriti aga lehtpuude raagus oleku ajal, kujundasid pargi ilmet igihaljad okaspuud nagu tumerohelise okastikuga harilikud kuused ja harilikud ebatsuugad ning seederännid ja valge mänd ning sinaka okkaga hõbekuused ja hallikasrohelist

okastega harilikud männid. Võra kuju järgi tekitasid kontrasti ümara või ovaalse võraga lehtpuud, laikoonilise võra ja rõhtsate okstega lehised ja kitsaskoonilise võraga kuused ja ebatsuugad ning munaja võraga seederännid ja harilikud männid. Pargi põhjapoolse osa nelja nurka oli istutatud rühm harilikke ebatsuugasid. Põhjapoolses pargiosas paiknes piki liivakiviastangut euroopa lehiste rida. Piki ajaloolist Pirita tee põhjapoolset serva ning Saare teed võisid algselt olla istutatud hariliku valgepöögi hekid. Ajaloolisest Pirita teest lõunas paiknes tammesalu ja tiik ning suurem pargiaas. Tiigi ääres kasvas sangleppi ning mõned euroopa lehised, hõbehaavad ja harilikud vahtrad.

Pargis kasvas 1995. aastal 57 taksonit ja sorti puittaimi, puid oli 37 nimetust. Põlispuudest (puudest tüve läbimõõduga enam kui 60 cm) kasvasid seal euroopa lehis (kokku 42 puud, suurima puu H=24.0 m ja D=99 cm), harilik vaher (H=21.5 m, D=119 cm), mitmed hõbehaavad (suurim puu H=22.0 m ja D=72 cm) ning jämedad harilikud, lääne- ja suurelehised pärnad, haruldastest puudest valge mänd, harilikud pöögid (D=48, 40 cm) ja punased tammed (Tallinna vanimad ja jämedamad D=60, 46, 43 cm). Park oli ühtlasi Tallinna suurim valgepöökide kasvupaik (18 puud pargis ja 11 Saare tee servas, suurima puu kõrgus kõrgus on 17.5 m, mis oli sellel ajal Tallinna kõrgeim ja D=30 cm). Pargi puittaimede liikide ja sortide andmed pärinevad: *Entsüklopeedia Tallinn. N-Ü. 2004. Eesti Entsüklopeediakirjastus. lk 330–331*; puude mõõtmed aastast 1995 tööst J. Elliku, H. Sander. *Tallinnas asuva kunagise villa „Windeck“ pargi puittaimede ülevaade ja nimestik – Inimmõju Tallinna Keskkonnale, III. Tln., 1996.*

Windecki pargi kaitstav osa pindalaga 2.4 ha hõlmab ainult ühte osa suvemõisa kunagisest pargist, hõlmates suurema osa pargi Tuulenurga tänavast põhjapoolse jäävast osast. Kaitstav pargiosa hõlmab järgmised kinnistud: Tuulenurga tn 4 (78402:201:0040), Pirita tee 100 (78402:201:0360), Tuulenurga tn 6 (78402:201:0340), Tuulenurga tn 8 (78402:201:0330), Tuulenurga tn 10 (78402:201:0320), Tuulenurga tn 12 (78402:201:0300), Tuulenurga tn 14 (78402:201:4840), Tuulenurga tn 16 (78402:201:4850) osaliselt, Pirita tee T2 (78401:101:1599) osaliselt ja Tuulenurga tänav (78402:201:0009) osaliselt.

Praeguseks on Windecki pargis hoonestatud 6 krunti. Hoonestatud elamukrundid on piiratud piirdeaia või -müüriaga. Kogu vana ajalooline hoonestus on lammutatud ja ajalooline pargiteedevõrk ei ole jälgitav (on suuremas osas hävinud).

Vanast istutusest on Windecki pargis säilinud praeguseks 28 nimetust puittaimi, neist puid 22. Juurde on istutatud noori puid, mis alal varem kasvasid nagu hõbekuusi ja suurelehiseid pärnasid, aga ka puid, mis on pargi rajamise ajale iseloomulikud nagu hallid nulud. Vaatamata Windecki pargi jagamisele ehituskruuntideks ja uute hoonete ehitamisele on suur hulk plaanipäraselt istutatud suurte mõõtmetega harilikke pärnasid, harilikke tammesid, euroopa lehiseid, harilikke kuusi, harilikke ebatsuugasid ja harilikke vahtraid säilinud. Samuti on alles üks põline punane tamm ja mitmed hõbehaavad (2 suurt puud ja mitu väiksemat kaitstavas pargiosas ja lähialal staadioni kõrval terve rühm hõbehaabasid) ning üks harilik vaher 'Schwedleri'. Tuulenurga tänav servas

kasvab 5 kõrget valgepööki ja eraldi kaitstavast pargiosast Saare tee ääres 7 harilikku valgepööki.

Windecki pargi haruldasemad ja mõõtmelt tähelepanuväärsed puittaimed on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Windecki pargi puittaimed 2017. Tähelepanuväärsed puittaimed on toodud esile paksus kirjas.

Jrk. nr.	Kodu- maisus	Puittaim eestikeelne nimi	Puittaim eaduslik nimi	Rinnas- diameeter, cm	Kõrgus, m	Võra läbi- mõõt, m	Hinnang tervislikule seisundile	Ohutegurid	Märkused	Koordinaadid
1		ebatsuuga, harilik	<i>Pseudotsuga menziesii</i>	73	17	8	enamik puid valguse puudusel nõrgestunud; osa kannatab ebatsuuga- pudetõve kahjustuse all		kokku alles 10 puud (neist 4 väljaspool kaitstavat pargiosa), mõõdetud jämedaim puu Tuulenurga tn 10 alal, sellel paraku suur ladvaharu murdunud; 5 puud Tuulenurga tn 8 alal, s.h. kõige kõrgem 23 m (D=60 cm)	
2		enelas, tara-	<i>Spiraea chamaedryfolia</i>		1.3		rahuldavas seisundis		Tuulenurga tn 6 alal	
3		haab, hõbe-	<i>Populus alba</i>	109	30	13	heas seisundis, püstise tüvega	ehitustegevus (tänavalaendus, juurdepääsutee ehitus)	Tuulenurga tn 6 alal	59.45832, 24.81615
		haab, hõbe-	<i>Populus alba</i>	105	22.5	16	rahuldavas seisundis, tüvi tugevalt kaldu ida suunda ja suur osa võrast Tuulenurga tn kohal	ehitustegevus (tänavalaendus, juurdepääsutee ehitus)	Tuulenurga tn 16 alal	59.45743, 24.81320
		haab, hõbe-	<i>Populus alba</i>	82; 99; 102 (haava- tuletaelik); 94; 68; 94; 58; 90	28		halvenevas seisundis; kõige jämedam puu on kahjustunud haava- tuletaeliku tekitatud tüvemädanikust		rühm staadioni servas	59.45741, 24.81387
4		hobukastan, harilik	<i>Aesculus hippocastanum</i>		18		rahuldavas seisundis, hobukastani-keerukoi mõõduka kahjustusega			
5	+	jalakas, harilik	<i>Ulmus glabra</i>	66	23	8	suurima puu seisund on halb - üks põhiharu on kuivanud; hajali noor järelkasv rahuldavas või heas seisundis		suur puu Tuulenurga tn 6 alal, hulk nooremaid astangu nõlval	
6	+	kask, kuld- (arukase ja sookase hübriid)	<i>Betula ×aurata</i>		15		rahuldavas seisundis		Tuulenurga tn 16 alal ja astangu nõlval	

Jrk. nr.	Kodu- maisus	Puittaim eestikeelne nimi	Puittaim eaduslik nimi	Rinnas- diameeter, cm	Kõrgus, m	Võra läbi- mõõt, m	Hinnang tervislikule seisundile	Ohutegurid	Märkused	Koordinaadid
7	+	kask, soo-	<i>Betula pubescens</i>		14		rahuldavas seisundis		Tuulenurga tn 16 alal ja astangu nõlval	
8	+	kuslapuu, harilik	<i>Lonicera xylosteum</i>		1.5		heas seisundis		astangu nõlva ülaservas	
9	+	kuusk, harilik	<i>Picea abies</i>	51			rahuldavas seisundis		mitu vana puud veel alles, hinnanguliselt jämedaim Tuulenurga tn 2 ees (möödetud)	
10		kuusk, hõbe- (torkava kuuse vorm <i>glauca</i>)	<i>Picea pungens</i> f. <i>glauca</i>		4		heas seisundis		uusistutused Tuulenurga tn 4 alal	
11		leeder, punane	<i>Sambucus racemosa</i>		3		heas seisundis		Tuulenurga tn 6 alal	
12		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	59	20.5	13	heas seisundis		Tuulenurga tn 2 juures tänava servas (kokku on Windecki pargi varem teada olnud 42 lehisest alles 32: 16 astangu servas; 1 Tuulenurga tn 2 ees ja 1 Tuulenurga tn 2 hoovis; 5 Tuulenurga tn 4 hoone taga; 6 puud Kose tee 2 ja 2a alal; 3 staadioni alal)	59.45835, 24.81834
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	47	19	8	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 16 loode osas astangu servas; kõrgus vajab kontrollimist - polnud sobivat ruumi mõõtebaasiks	59.45759, 24.81271
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	35	18	6	rahuldavas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 14 loode osas astangu servas; kõrgus vajab kontrollimist - polnud sobivat ruumi mõõtebaasiks	59.45776, 24.81310
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	97	23	13	hea seisundis, puul on läbi viidud hoolduslõikus	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 14 loode osas astangu servas; kõrgus vajab kontrollimist - polnud sobivat ruumi mõõtebaasiks	59.45797, 24.81337
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	86	23	10	hea seisundis, puul on läbi viidud hoolduslõikus	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 12 loode osas astangu servas; kõrgus vajab kontrollimist - polnud sobivat ruumi mõõtebaasiks	59.45810, 24.81370

Jrk. nr.	Kodu-maisus	Puittaimede eestikeelne nimi	Puittaimede teaduslik nimi	Rinnasdiameeter, cm	Kõrgus, m	Võra läbimõõt, m	Hinnang tervislikule seisundile	Ohutegurid	Märkused	Koordinaadid
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	33	16	5	rahuldavas seisundis, puul on läbi viidud hooldusloikus	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 12 loode osas astangu servas; kõrgus vajab kontrollimist - polnud sobivat ruumi mõõtebaasiks	59.45816, 24.81378
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	79	23	13	hea seisundis, puul on läbi viidud hooldusloikus	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 12 loode osas astangu servas; tüvi haruneb 2.2 m kõrgusel kaheks haruks, harude bahel hea ühendus; puu kõrgus vajab kontrollimist - polnud sobivat ruumi mõõtebaasiks	59.45818, 24.81387
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	63	15	5	halvas seisundis; puu on harunenud 4.5 m kõrgusel kolmeks haruks, millest kaks on ära saetud; näha mädanikukolded	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 12 loode osas astangu servas; kõrgus vajab kontrollimist - polnud sobivat ruumi mõõtebaasiks	59.45819, 24.81397
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	50	20	9	heas seisundis; kuid tüvi kaldu kagu suunda	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 10 loode osas astangu servas	59.45827, 24.81416
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	103	23	14	heas seisundis; kuid tüvi kaldu kagu suunda	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 10 loode osas astangu servas	59.45832, 24.81427
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	81	23	9	heas seisundis; kuid tüvi kaldu kagu suunda	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 10 loode osas astangu servas	59.45834, 24.81429
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	70	23	9	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 10 loode osas astangu servas	59.45837, 24.81441
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	102	25.5	12	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 10 loode osas astangu servas	59.45837, 24.81444
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	68	23	9	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 8 loode osas astangu servas	59.45851, 24.81479

Jrk. nr.	Kodu- maisus	Puittaimede eestikeelne nimi	Puittaimede teaduslik nimi	Rinnas- diameeter, cm	Kõrgus, m	Võra läbi- mõõt, m	Hinnang tervislikule seisundile	Ohutegurid	Märkused	Koordinaadid
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	65	23	9	rahuldavas seisundis; võra alaosas kuivanud oksad	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 8 loode osas astangu servas	59.45858, 24.81483
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	75	24	9	heas seisundis; kuid tüvi kaldu kagu suunda	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 6 loode osas astangu servas	59.45866, 24.81527
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	78	24	9	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 6 loode osas astangu servas	59.45875, 24.81558
		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>	75	24	9	heas seisundis; kuid tüvi kaldu kagu suunda; puul on läbi viidud hooldusloikus	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 4 loode osas astangu servas	59.45877, 24.81565
13	+	lepp, hall	<i>Alnus incana</i>		4–15		rahuldavas seisundis		nii küpsed, keskealisi kui noori puid, enamik astangu nõlval	
14	+	lepp, sang-	<i>Alnus glutinosa</i>		5–18		heas või rahuldavas seisundis		vana puud kaitstavast pargiosast väljaspool staadioni tiigi ääres, Tuulenurga tn 6 alal järelkasv	
15		lumimari, harilik, teisend <i>laevigatus</i>	<i>Symphoricarpos albus</i> var. <i>laevigatus</i>		1.5		rahuldavas seisundis		Tuulenurga tn 6 alal	
16		läänepärn	<i>Tilia ×europaea</i> (= <i>Tilia ×vulgaris</i>)		22		heas seisundis		Tuulenurga tn 4 idaosas	
17		läätspuu, suur	<i>Caragana arborescens</i>		2		rahuldavas seisundis		täna ääres Tuulenurga tn 6 juures	
18	+	mänd, harilik	<i>Pinus sylvestris</i>		18–19		2 rahuldavas seisundis puud	kui säilib praegune maakasutus, siis otseseid ohte ei ole	kaitstavast pargiosast väljaspool Tuulenurga tn 2 alal	
19		nulg, hall	<i>Abies concolor</i>		8		heas seisundis		2 noort puud Tuulenurga tn 4 alal	
20	+	pihlakas, harilik	<i>Sorbus aucuparia</i>		3–7		rahuldavas seisundis		mitu puud astangu nõlval	
21	+	pärn, harilik	<i>Tilia cordata</i>	115	20		rahuldavas seisundis, 3-haruline, harunemiskohas õõnsus,	ehitustegevus (täna laiendus)	diameeter 1,05 m kõrguselt, 1.3 kohal puu haruneb; Tuulenurga tn 14 idanurga juures	59.45781, 24.81400

Jrk. nr.	Kodu- maisus	Puittaim eestikeelne nimi	Puittaim eaduslik nimi	Rinnas- diameeter, cm	Kõrgus, m	Võra läbi- mõõt, m	Hinnang tervislikule seisundile	Ohutegurid	Märkused	Koordinaadid
							puu harud on tugivõega korralikult toetatud			
22		pärn, suurelehine	<i>Tilia platyphyllos</i>		7		heas seisundis		2 noort puud Tuulenurga tn 4 alal	
23	+	remmelgas, raag-	<i>Salix caprea</i>		5–13				üks halvas seisundis vana puu ja järelkasvu isendis	
24	+	saar, harilik	<i>Fraxinus excelsior</i>		14–25		rahuldav		erivanuselised puu nii nõlval kui Tuulenurga tn	
25		sirel, harilik	<i>Syringa vulgaris</i>		3		rahuldav, liiga varjus		Tuulenurga tn 6 alal	
26	+	sõstar, mage	<i>Ribes alpinum</i>		1		heas seisundis		Tuulenurga tn 6 alal	
27	+	tamm, harilik	<i>Quercus robur</i>		20–25		enamik tammesid on heas seisundis		mitu suurt puud, Tuulenurga tn 4 alal osa puid kärbitud	
28		tamm, punane	<i>Quercus rubra</i>	83	24	13	heas seisundis, sirge ja terve tüve ning korrapärase võraga	ehitustegevus (kaevetööd, juurte vigastamine ja matmine; toitumispinna katmine vettpidava katendiga, teede ehitus ja laiendamine)	Tuulenurga tn 6 alal	59.45849, 24.81569
29	+	vaher, harilik	<i>Acer platanoides</i>		10–20		erinevas tervislikus seisundis puud		mitmel pool hajali erivanuselised puud	
30		vaher, harilik, 'Schwedleri'	<i>Acer platanoides</i> 'Schwedlerii'	64	21	9	halvas tervislikus seisundis; kirdeküljel tüvel maapinnast 3 m kõrguseni u 30 cm laiune vigastus ja ka põhiharul suur vigastus ja mädanikukolded (vahtratarjak)		Tuulenurga tn 6 põhjaosas	59.45865, 24.81546
31		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	25	14.8	3	rahuldavas seisundis; ladvas oksatipud kuivanud	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole; kasvupinna vähenemine hoonete ümberehitamisel	Tuulenurga tn 14 elamust kagus	59.45770, 24.81358

Jrk. nr.	Kodu- maisus	Puittaimede eestikeelne nimi	Puittaimede teaduslik nimi	Rinnas- diameeter, cm	Kõrgus, m	Võra läbi- mõõt, m	Hinnang tervislikule seisundile	Ohutegurid	Märkused	Koordinaadid
		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	22	15.2	5	rahuldavas seisundis, tüvi kaldu kirde suunda	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole; kasvupinna vähenemine ümberehituste korral	Tuulenurga tn 4 lõunaservas värava kõrval	59.45831, 24.81774
		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	22	15.4	6	heas seisundis, tüvi kaldu kagu suunda	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole; kasvupinna vähenemine ümberehituste korral	Tuulenurga tn 4 lõunaservas	59.45832, 24.81778
		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	33	12	7	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 2 kagunurgas	59.45844, 24.81848
		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	27	7	6	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Tuulenurga tn 2 kagunurgas	59.45847, 24.81843
		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	25	8.5	5	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Saare tee servas	59.45729, 24.81845
		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	33	8.5	5	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Saare tee servas	59.45729, 24.81845
		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	40	8	4	rahuldavas seisundis, tüvi kõver	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Saare tee servas	59.45726, 24.81848
		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	35	13.5	7	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Saare tee servas	59.45726, 24.81848
		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	48	13.5	8	heas seisundis	praeguse maakasutuse	Saare tee servas	59.45722, 24.81847

Jrk. nr.	Kodu- maisus	Puittaim eestikeelne nimi	Puittaim teaduslik nimi	Rinnas- diameeter, cm	Kõrgus, m	Võra läbi- mõõt, m	Hinnang tervislikule seisundile	Ohutegurid	Märkused	Koordinaadid
								jätkumisel ohte ei ole		
		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	55	13.5	8	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Saare tee servas	59.45717, 24.81847
		valgepöök, harilik	<i>Carpinus betulus</i>	48	12	12	heas seisundis	praeguse maakasutuse jätkumisel ohte ei ole	Saare tee servas; elektrialajaama kõrval	59.45705, 24.81847

Silver Riisalo koostatud magistritööst „Mees, kes andis pealinnale kopsud. Uurimus Tallinna linnaaednik Hans Lepast“ (2014) saab teada Hans Lepa tegevuse kohta järgmised faktid. Hans Lepp oli Tallinna pikaajaline linnaaednik (1. november 1907 – 1. oktoober 1940). Linnaaednikuna andis ta suure panuse ümber vanalinna roheline vööndi kujundamisse, plaanides ja juhtides parkide korrastamist või rajamist enam kui 30 aasta vältel: Balti jaama esine 1907–1908, Heinaturg (Vabaduse väljak) 1910, Toompea nõlv ja vallikraav 1927–1928, Tornide väljak 1931–1933, Skoone bastion (Suur-Rannaväravamägi) 1932–1935, Falgi tänava trepi ümbrus Hirvepargis ja tõus Lindamäele 1936, Hirvepark (Saksa Aiandusühingu aed) 1937, Väike-Rannavärava park (Margareeta aed) 1937–1938, Pika Hermanni torni alune 1938, Skoone bastioni jalgpalliväljak 1938–1939, Paksu Margareeta sisehoov 1939. Samuti plaaniti ja rajati tema juhtimisel haljasalasad ja parke mujal Tallinnas: Tiigiveski puukool ja park 1910–1912, Gloy plats 1936–1937, Kodu ehk Vaikne park 1936, „Kalamaja park“ Graniidi ja Sõja (tänapäevase Salme) tänava vahel (enamuses Salme kultuurikeskuse all) 1936, Politseiaed 1939, Koidu ja Raudtee (Tehnika) tänavate vaheline haljasala 1939.

1921. aastal rentis Hans Lepp Harku vallas Habersti mõisast eraldatud Lillevälja talu, kuhu rajas ka aiandusäri ja puukooli. 1931. aastal ostis Lepp selle talu enda omandisse (ERA.1647.2.721).

Lillevälja talu puukooli arengust ja elamu ümbruse aiakujundusest annab ülevaate nädalalõpulehes „Esmaspäev“ nr 32 12. augustil 1939. a. ilmunud artikkel „Looduse käitis“ pealinna külje all. Krundi suurus oli 4.7 ha. Maa oli selle rentimise esimesel perioodil liigniiske ja soostunud ning võsastunud ning tuli teha ulatuslikke maaparandustöid. Alguses ehitas H. Lepp väikese elamu ja alles 1930 uue suurema, mis on praeguseni säilinud. Puukool oli orienteeritud viljapuude, köögiviljataimede ja lillekasvatusele. Tööl oli 15 töötajat (aednikku). Kasutuses oli 10 kasvuhoonet, üle 200 lava, tiik ühes maa-aluse kanalisatsiooniga, mis oli juhitud kasvuhoonete alla ja mujale ning mille kaevudest võeti kastmisvett. Alates 1940. aastast plaaniti võtta suund ilupuude ja -põõsaste kasvatamisele. Iluaed paiknes elamu lähiümbruses. Kiviktaimla paiknes tiigi ääres.

Säilinud puude järgi võib väita, et H. Lepa aia kujundus oli üles ehitatud kontrasti põhimõttele ning kasutatud oli mitmeid erilise võrakujuga puid nagu üles suunatud okstega munaja võraga harilik jalakas 'Exoniensis' (allee elamu juurde), laia keraja võraga puid (harilik pöök), korrapärase sammasja võraga puid (sammasjad elupuud praeguse Kärneri tn 6 alal), punaselehiseid puid (2 harilikku vahtrat 'Schwedleri' – üks elamu ees, mis on praeguseks hävinud, ja teine aia põhjaosas) ning igihaljaid koonilise võraga okaspuid (hõbekuuski, harilikke kuuski, eriokkalisi tsuugasid) ning munaja võraga okaspuid (rumeelia mände).

1940 suurem osa H. Lepa aiandist natsionaliseeriti (Entsüklopeedia Tallinn. A-M. 2004. Eesti Entsüklopeediakirjastus. lk 285). Saksa okupatsiooni ajal (tõenäoliselt) H. Lepp jätkas aiandis ja puukoolis tegutsemist, sest pärast sõda oli võimalik H. Lepa puukoolist saada nii ilupuud kui -põõsaid.

1947 kinkis H. Lepp oma puukoolist linna taastamiseks 100 pärna- ja 100 vahtraistikut ning 4200 ilupõõsast. Ühtlasi saadi tema aiast haruldasi puid, mis istutati rajatavasse 16. Oktoobri parki (aastast 1989 Tammsaare park). 1951 lõpetas aiand tegevuse (Entsüklopeedia Tallinn. A-M. 2004. Eesti Entsüklopeediakirjastus. lk 285).

Aiandi ja puukooli maa-ala läks Haabersti abimajandi ja siis Tallinna aiandussovhoosi käsutusse, kes jätkasid alal aiandustegevusega. Viimati kasutas ala lillekasvatuseks ja puukooliks (müügipunktiks) 1993–2002. a. AS Nurmiko. Mitmed dendroloogilised haruldused kasvasid 2000-te aastate alguses kasvuhoonete ja ladude vahel ning ümber kontorihoone, osa ka ümber endiste paljunduspõldude.

Ala maaskutusest annab ülevaate ortofoto aastast 1993.

Joonis 2. Ortofoto AS Nurmiko aiandist. Ala piirasid idast ja lõunast puude read ja kõrged hekid. 1993. Maa-amet. Ajalooliste kaartide rakendus (seis: 20.09.2017).

Kaitstav ala hõlmab praegu järgmisi kinnistuid: Vabaõhumuuseumi tee 5 (78406:607:0420), Vabaõhumuuseumi tee 9 (78406:607:0330), Kärneri tn 6 (78406:607:0022) osaliselt, Kärneri tn 5 (78406:607:0022) osaliselt, Kärneri tn 3 (78406:607:0019) osaliselt, Kärneri tn 1 (78406:607:0005), Kärneri tn 2/4 (78401:101:1639) osaliselt, Kärneri tänav T1 (78406:607:0015).

Kasutada on kunagise H. Lepa puukooli ja aia puittaimestiku inventuuri andmed aastast 2004 (O. Abner, J. Elliku. Vabaõhumuuseumi tee 5C, 5D, 7, 7C ja 9C ning Lillevälja tn. 3 ja 9 ala puittaimestiku haljastuslik hinnang). **Inventuuriga hõlmatud ala oli mõnevõrra suurem kui kaitstav ala, hõlmates lisaks ka piirkondi kaitstavast alast lõuna, edela ja lääne pool. Uuritud alal kasvas 44 nimetust puittaimi. Dendroloogiliselt väärtuslikena toodi esile tiigi ääres kasvavad kaks Eesti kõige suuremate mõõtmetega ja kõige vanemat (tõenäoline istutusaeg kattub uue elamu valmimisajaga 1930) eriokkalist tsuugat (*Tsuga diversifolia*) H=9.5 m ja D=29 cm, H=9.5 m ja D=21 cm, samuti nelja valget mäнди (*Pinus strobus*) D=29 cm, D=40 cm, D=50 cm, H=20 m ja D=43 cm, üks suur hõbekuusk (torkava kuuse hõbehallide okastega kultivar 'Glauca') H=23.5 m ja D=51 cm, samuti üks Eesti vanimaid ja suuremaid katavba rododendroni hübriidi isend, H=3 m.**

Puukooli kontori kõrval kasvas 2004. a. seisuga teadaolevalt Eesti kõrgeim parukapuu (*Cotinus coggygria*), H=4.5 m. Kasvuhoonete pool ala lääneosas kasvas mägi-ebaküpressi (*Chamaecyparis pisifera*) sordi 'Plumosa Aurea' suur isend, H=4.2 m, D=18 cm.

2017. a. määrati ümber käbide järgi varem valge männina kirjas olnud männid rumeelia männiks (*Pinus peuce*), uued puude mõõtmed on: kõrgus elektroomilise kõrgusmõõtjaga mõõtes on H=18 m ja D=33 cm, H=19 m ja D=44 cm, H=19 m ja D=58 cm ning H=19 m ja D=50 cm, vanus u 90 aastat (puud on istutatud pärast uue maja valmist 1930 3–5-aastaste istikutena). Eriokkaliste tsuugade (*Tsuga diversifolia*) võrasid on hooldatud, puude võrade alaosast on eemaldatud kuivanud oksad, H=12 m ja D=35 cm ning H=11 m ja D=26 cm, vanus u 90 aastat (puud on istutatud pärast uue maja valmist 1930 3–5-aastaste istikutena).

Parukapuu (*Cotinus coggygria*) on jäänud korruselamu ette, kuid on heas seisundis, H=6.5 m, D= 10 & 7.5 & 5.5 cm. Alles on ka Vabaõhumuuseumi tee 9 edelanurgas katavba rododendroni hübriid, kuid karmidel talvedel on põõsa tipud kahjustada saanud ja põõsa kõrgus on u 2 m.

Tormi tõttu hävis 2002. a. üks Tallinna suurimaid harilikke pööke (*Fagus sylvatica*), rinnasümberrõõm 280 cm, kõrgus 26.0 m. U 2014. a. paiku kuivas suur hõbekuusk ja puu on praeguseks likvideeritud. Uute elamute ehitamisel likvideeriti päikesepõletuse ja okkahaiguste all kannatanud mägi-ebaküpressi (*Chamaecyparis pisifera*) sordi 'Plumosa Aurea' isend.

Vabaõhumuuseumi tee 9 elamust loodes kasvab tähelepanuväärselt suure võra läbimõõduga harilik tamm (*Quercus robur*), H=20.5 m, D=83 cm ja võra läbimõõt 20 m, puu hinnanguline vanus on 120 aastat.

Alal varasemalt mõõtmelt tähelepanuväärseteks tunnistatud suurelehise pärna (*Tilia platyphyllos*) sordi 'Rubra' isendite sordiehtsus vajab üle kontrollimist. 2017. a. välitööde ajal ei olnud puude võrsed sordile iseloomulikult punaseks värvunud.

Hans Lepa puukooli-aia haruldasemad ja mõõtmelt tähelepanuväärsed puittaimed on toodud tabelis 2.

Tabel 2. Hans Lepa puukooli-aiia puittaimed 2017. Tähelepanuväärsed puittaimed on toodud esile paksus kirjas.

Jrk. nr.	Kodumaisus	Puittaimede eestikeelne nimi	Puittaimede teaduslik nimi	Rinnasdiameeter, cm	Kõrgus, m	Võra läbimõõt, m	Hinnang tervislikule seisundile	Ohutegurid	Märkused	Koordinaadid
1		ebajasmiin	<i>Philadelphus</i>		1.5		rahuldav, võra liiga tihe		Kärneri tn 6 elamute ümber	
2		elupuu, harilik	<i>Thuja occidentalis</i>	18 & 23	6		rahuldav; osadel puudel haruühendused nõrgad		Vabaõhumuuseumi tee 9 sissesõidutee servas jämedaim puu; hulk puid reas Kärneri tn 6/1 ja Kärneri 4 servas	
3		elupuu, harilik, 'Fastigiata'	<i>Thuja occidentalis</i> 'Fastigiata'		10	2.5	rahuldavas seisundis		Kärneri tn 6/1 hoone loodekülgel	
4		elupuu, harilik, 'Brabant'	<i>Thuja occidentalis</i> 'Brabant'		3		heas seisundis		Vabaõhumuuseumi tee 5 alal	
5		enelas, tuhkur, 'Grefsheim'	<i>Spiraea × cinerea</i> 'Grefsheim'		0.5–1.2		heas või rahuldavas		osa ära pügatud ja võrad liiga tihedad; Kärneri tn 1 ja 6 elamute ümber	
6		hobukastan, harilik	<i>Aesculus hippocastanum</i>		6		rahuldavas seisundis, vanal puul hobukastani-keerukoi kahjustus		mitmed noored puud Kärneri tn 1 ja 3 alal; vana puu Kärneri tn 6/1 elamust põhjas	
7		igihali, väike	<i>Vinca minor</i>		0.1		heas seisundis		uusistutus Kärneri tn 6 alal	
8	+	jalakas, harilik	<i>Ulmus glabra</i>		3–8		halb või rahuldav, suurte puude all varjus		noored järelkasvu puud Vabaõhumuuseumi tee 9 põhjaosas	
9		jalakas, püramiidjas	<i>Ulmus glabra</i> 'Exoniensis'		16–17		halvanev, vastastikusel konkurentsis nõrgestunud puud		Vabaõhumuuseumi tee 9 sissesõidutee servades (lõuna pool 2, põhja pool 5 puud), kaotanud suures osas sorditunnused - harud ühte suunda kaldu	
10		karusmari, aed-	<i>Grossularia uva-crispa</i> (= <i>Ribes uva-crispa</i>)		1		rahuldav, ei vilju		Vabaõhumuuseumi tee 9 põhjaservas; vist seemik	
11	+	kask, kuld- (arukase ja sookase hübriid)	<i>Betula × aurata</i>		15		pämade varjus nõrgestunud		Vabaõhumuuseumi tee 9 põhjaservas	
12	+	kask, soo-	<i>Betula pubescens</i>		14		vastrate varjus nõrgestunud		Vabaõhumuuseumi tee 9 põhjaservas	
13		kirsipuu, hapu (harilik kirsipuu)	<i>Cerasus vulgaris</i> (= <i>Prunus cerasus</i>)		3		tamme varjus nõrgestunud		Vabaõhumuuseumi tee 9 lääneservas	
14		kontpuu, kallas-	<i>Cornus alternifolia</i>		2		heas seisundis		uusistutus Kärneri tn 6 alal	

Jrk. nr.	Kodumaisus	Puittaimede eestikeelne nimi	Puittaimede teaduslik nimi	Rinnasdiameeter, cm	Kõrgus, m	Võra läbimõõt, m	Hinnang tervislikule seisundile	Ohutegurid	Märkused	Koordinaadid
15		kuuslapuu, madal	<i>Lonicera pileata</i>		0.4		rahuldavas seisundis, osa taimi ära tallatud		uusistutus Kärneri tn 671 ja 6/2 elamute juures	
16	+	kuusk, harilik	<i>Picea abies</i>		18–20		rahuldavas seisundis		Kärneri tn 2//4 alal	
17		kuusk, hõbe- (torkava kuuse vorm <i>glauca</i>)	<i>Picea pungens</i> f. <i>glauca</i>		1–4		heas seisundis		uusistutused Vabaõhumuuseumi tee 5 ja Kärneri tn 5 alal	
18		kuusk, serbia	<i>Picea omorika</i>		4–5		heas seisundis		uusistutused Vabaõhumuuseumi tee 5 ja Kärneri tn 6 alal	
19		lehis, euroopa	<i>Larix decidua</i>		5–6		heas seisundis		uusistutused Vabaõhumuuseumi tee 5 ja Kärneri tn 5 alal	
20	+	lepp, sang-	<i>Alnus glutinosa</i>		18–19		heas seisundis		alles mitu vana puud ümber tiigi, Kärneri tn 61/ ja 6/2 vahel	
21		lumimari, harilik, teisend <i>laevigatus</i>	<i>Symphoricarpos albus</i> var. <i>laevigatus</i>		1.5		rahuldavas seisundis		Vabaõhumuuseumi tee 9 lääneservas	
22		läänepärn	<i>Tilia ×europaea</i> (= <i>Tilia ×vulgaris</i>)	74	19	12	heas seisundis		Vabaõhumuuseumi tee 9 lõunaosas	59.42930, 24.65213
23		metsviinapuu, harilik	<i>Parthenocissus quinquefolia</i>		2		heas seisundis		Kärneri tn 6 läänepiiril taral	
24		mänd, konks-	<i>Pinus uncinata</i>		1.3		heas seisundis		uusistutused Kärneri tn 6/1 lõunaküljel	
25		mänd, mägi-	<i>Pinus mugo</i>		1		heas seisundis		uusistutused Kärneri tn 6/2 lõunaküljel	
26		mänd, rumeelia (makedoonia mänd)	<i>Pinus peuce</i>	33; 44; 58, 50	18–19	5.5–8	3 puud heas seisundis, kagupoolsel puul lõunaküljel 5 m pikkune koorevigastus, võimalik, et vastu puu on langenud mõni teine puu ja tekitanud koorevigastuse	kui säilib praegune maakasutus, siis otseseid ohte ei ole; puude juured võivad kahjustuda kaevetöödel trasside paigaldamisel	KÄBIDE JÄRGI ÜMBER MÄÄRATUD! VAREM KUI VALGED MÄNNID - Pinus strobus; 4 puud rühmas; TALLINNA KÕIGE KÕRGEMAD JA VANIMAD LIIGI PUUD! Vabaõhumuuseumi tee 9 alal	59.42958, 24.65188
27		nulg, vänd-	<i>Abies ×phanerolepis</i>	20	11				Kärneri tn 6/1 elamust loodes	

Jrk. nr.	Kodu-maisus	Puittaimede eestikeelne nimi	Puittaimede teaduslik nimi	Rinnas-diameeter, cm	Kõrgus, m	Võra läbimõõt, m	Hinnang tervislikule seisundile	Ohutegurid	Märkused	Koordinaadid
28		parukapuu, harilik	<i>Cotinus coggygria</i>	10 & 7.5 & 5.5	6.5	4	heas seisundis	varjab elamu akendesse langevat valgust, võimalik, et keegi tahab puukest kärpida või sootuks likvideerida	EESTI KÕIGE KÕRGEM ISEND! Kärneri tn 6/1 elamu lääneküljel	59.42876, 24.65204
29	+	pihlakas, harilik	<i>Sorbus aucuparia</i>		3		rahuldavas seisundis		Vabaõhumuuseumi tee 9 alal	
30		pihlaroonia, must (must aroonia)	× <i>Sorbaronia mitschurinii</i> (= <i>Aronia</i> × <i>prunifolia</i> 'Floribunda')		3		rahuldavas seisundis, chituse ajal osa oksid murtud		Vabaõhumuuseumi tee 9 alal	
31		ploomipuu, harilik, sort	<i>Prunus domestica</i> cv.		4		rahuldavas seisundis, liiga varjus		Vabaõhumuuseumi tee 9 alal	
32		puksrohi, tipmine	<i>Pachysandra terminalis</i>		0.3		heas seisundis, õitseb		uusistutus Kärneri tn 6/2 elamu juures	
33	+	pärn, harilik	<i>Tilia cordata</i>		20		heas seisundis		Vabaõhumuuseumi tee 9 põhjaservas	
34		pärn, suurelehine	<i>Tilia platyphyllos</i>	77	20		teeäärseid mõõdetud puul tüves lõhe		1 puu Vabaõhumuuseumi tee servas (mõõdetud); 3 puud Kärneri tn 2//4 idaosas	
35		põõsasmaran, harilik sort	<i>Potentilla fruticosa</i>		0.9				Kärneri tn 6/1 ja 6/2 elamute juures	
36		remmelgas, hõbe-, teisend <i>sericea</i>	<i>Salix alba</i> var. <i>sericea</i>	154	12	12	halvas tervislikus seisundis, harud asjatundmatult tagasi lõigatud 6 m kõrguseni; harudes on hakanud levima mädanikud		Kärneri tänava servas ühel pool 1 kõige jämedam (mõõdetud), teisel pool 5 puud reas	
37		rododendron, katavba, hübriid	<i>Rhododendron Catawbiense-Hybrids</i>		2		heas seisundis, õitseb		Vabaõhumuuseumi tee 9 alal	
38	+	saar, harilik	<i>Fraxinus excelsior</i>				rahuldav		Kärneri tn 6 loodeosas	
39		sirel, harilik	<i>Syringa vulgaris</i>		2		rahuldav, liiga varjus		Kärneri tn 6 põhjaosas	
40		sirel, ungari	<i>Syringa josikaea</i>		2		rahuldav, võra liiga tihe		uusistutus Kärneri tn 6 elamute juures	
41	+	sõstar, mage	<i>Ribes alpinum</i>		1		heas seisundis		Kärneri tn 6/2 elamust loodes ja edelas	

Jrk. nr.	Kodumaisus	Puittaimede eestikeelne nimi	Puittaimede teaduslik nimi	Rinnasdiameeter, cm	Kõrgus, m	Võra läbimõõt, m	Hinnang tervislikule seisundile	Ohutegurid	Märkused	Koordinaadid
42		sõstar, punane	<i>Ribes rubrum</i>		1.5				Vabaõhumuuseumi tee 9 alal	
43	+	tamm, harilik	<i>Quercus robur</i>	83	20.5	20	tüve edelaküljel külmalõhe	kui säilib praegune maakasutus, siis otseseid ohte ei ole; puu juured võivad kahjustuda kaevetöödel trasside paigaldamisel	SILMAPAISTVALT LAIA VÕRAGA!; Vabaõhumuuseumi tee 9 alal	59.42943, 24.65157
44		tamme, püramiidjas	<i>Quercus robur</i> var. <i>fastigiata</i>	43	17	5	võras kuivanud oksad		suur puu Vabaõhumuuseumi tee 9 alal	59.42926, 24.65176
45		tsuga, eriokkaline	<i>Tsuga diversifolia</i>	35; 26	12; 11	10; 6	heas seisundis; suurem puu idapoolne	paiknevad elamute rohealal ja otseseid ohte ei ole; juured võivad kannatada saada tiigi puhastamisel	EESTI VANIMAD PUUD; Kärneri tn 6 alal tiigi lõunaservas	59.42913, 24.65142
46		tuhkpuu, läikiv	<i>Cotoneaster lucidus</i>		0.7		heas seisundis		Kärneri tn 5 juureslausistus	
47	+	vaarikas, harilik	<i>Rubus idaeus</i>		2		rahuldavas seisundis, osa elupuude alla jäänud		Vabaõhumuuseumi tee 9 alal	
48	+	vaher, harilik	<i>Acer platanoides</i>		10–20		erinevas tervislikus seisundis puud		Vabaõhumuuseumi tee 9 alal	
49		vaher, harilik, 'Schwedleri'	<i>Acer platanoides</i> 'Schwedlerii'	76	21	11	rahuldavas seisundis; tüves lõhe		Vabaõhumuuseumi tee 9 alal	59.42962, 24.65172
50		viirpuu, tõmbilehine, 'Rubra Plena'	<i>Crataegus laevigata</i> 'Rubra Plena'	27 & 16	9	7	rahuldav, alt laasunud		Vabaõhumuuseumi tee 9 edelanurgas; määrang vajab kontrolli õitsemise ajal	59.42876, 24.65204
51		õunapuu, aed-, sort	<i>Malus domestica</i> cv.		2.5–3		heas seisundis		uusistus Kärneri tn 6 elamute juures	

Tähelepanuväärsete puude ja nende rühmade looduskaitsete väärtuste analüüs

Windecke pargi puudest kõige väärtuslikum on oma vanuse ja mõõtmete poolest punane tamm (*Quercus rubra*) Tuulenurga tn 6 alal. Puu täpset vanust (istutusaega) ei ole teada, kuid kui eeldada, et suvemõisa peahoone koos kõrvalhoonetega ning neid ümbritsev park rajati põhiosas Robert Weisse eluajal enne 1886. aastat, on tegemist vanima Tallinna ja tõenäoliselt ka Eesti punase tammega vanusega u 130–140 aastat. Puu on mõõtmeteilt suurim punane tamm Tallinnas D=83 cm, H=24 m. Windecki pargi punane tamm on nii tüve jämeduselt kui kõrguselt Eesti ulatuses suuremate liigi isendi hulgas. Windecki pargi punane tamm on haruldane oma vanuselt, tüve läbimõõdult ja kõrguselt. Puu on hästi välja arenenud võraga ja dekoratiivne ning omab esteetilist väärtust.

Keskonnaregistri järgi on Eestis kaitse all üksikpuudena kolm punast tamme:

1) KLO4000755 Lipp-lapi punane tamm (Viljandimaa, Halliste vald, Vana-Kariste küla); mõõtmed: Ü=191 cm (1,3) ehk D=61 cm, H=26 m. (81 a metsakorr. andmed, Relve projekt); väga heas seisus. Ü=217 cm (1,3) ehk D=69 cm, H=29 m. (1998 a andmed, Eesti põlispuud); H=27 m (2000. a. 29 m) ja D>70 cm (2000. a. 69 cm);
2) KLO4000133 Tuvi pargi punane tamm (Harjumaa, Tallinn linn, Kesklinna linnaosa); heas seisus; mõõtmed: Ü=105 cm (1,3) ehk D=33 cm, H=16 m. (1991 a. Tallinna Botaanikaia andmed, Eesti põlispuud); D=44 cm, H=14.5 m (2008 Olev Abneri andmed);

3) KLO4000307 põhja e. punane tamm – Mihkli põhja tamm (Hiiumaa, Hiiu vald, Lilbi küla, Mihkli talu juures); mõõtmed: Ü=254 cm (1,3) ehk D=81 cm, H=17 m. (Relve projekt, märts 1997, U. Sooniku andmed); seisukord väga hea; Ü=252 cm (1,3) ehk D=80 cm, H=15 m. (Eesti põlispuud, mõõdetud 1998).

Üle kümne vana punase tamme (vanus u 90-aastat) kasvab Raadi dendropargis Tartus, nende puude hulgas oli 2014. jämedaima D=74 cm, H>24 m (Eino Laasi inventuur). 1918. a. Neeruti mõisa maadele segapuistuna hariliku tamme, arukase ja hariliku kuusega istutatud punaste tammede kõrgus on üle 20 m (vt. Laas, E., Tamm, Ü. Tammed laiaast maailmast. Eesti Loodus, nr 8 1998).

Windecki pargis on hästi säilinud põlised euroopa lehised (*Larix decidua*). Windecki pargis (arvestades ka väljaspool kaitstavat ala kasvavaid puid) on praegu 32 puud, 1995 oli 42 puud. Lehiste vanust on Windecki pargis uurinud Heldur Sander koos dendrokronoloog Alar Läänelaidi ja Henn Pärnaga ning sai tulemuseks, et jämedamad lehised on hakanud kasvama ajavahemikul 1880–1895 (Sander, H., Uusikivi, T., Läänelaid, A., Pärn, H. 2007. Hübriidsed lehised Tallinnas. // Eesti Loodusmuuseumi töid V. Lk. 182–183). **Tähelepanuväärne oma kujunduselt on piki astangut paiknev lehiste rida 17 puust, millist nii vana lehiste rida Tallinna piires mujal ei esine.** Küll oli samal ajal (1880–1900) lehiste ridaistutus tavaline üle Eesti mõisaparkides ja eriti mõisateni viivatel alleedel. Umbes sama vanu (vanus 130–135 aastat) rühmiti kasvavaid euroopa ja vene lehiseid kasvab Tallinna piires kaitstavas Kadrioru pargis ja Falgi pargis. Vanemaid euroopa lehiseid on teada Tallinnas ainult Cederhilmi suvemõisa pargis (vanus u 220 aastat) ja Seewaldi suvemõisa pargis (vanus u 210 aastat) (Sander, H., Uusikivi, T., Läänelaid, A., Pärn, H. 2007. Hübriidsed lehised Tallinnas. // Eesti Loodusmuuseumi töid V. Lk. 177–179). Tüvede jämeduselt ja puude kõrguselt

Windecki pargi euroopa lehised Eesti suuremate euroopa lehistega võrreldes silma ei paista. Eesti kõrgeimad euroopa lehised on üle 40 m kõrged: Loodi lehisepuistus on lehiste kõrguseks mõõdetud 43.5–48 m, Vastseliinas üle 41 m, Heimtalis 40–42 m (Laas, E. 2004. Okaspuud. Lk. 188), jämedamaid euroopa lehised on Suure-Kambja mõisapargis, D=145 cm, Jädivere mõisapargis, D=145 cm, Luua mõisapargis, D=132 cm jt (Laas, E. 2004. Okaspuud. Lk. 187).

Veel paistab Windecki park silma haljastuses suurte puudena haruldase hariliku valgepöõgi (*Carpinus betulus*) ohtrusega. Valgepöök on varem kuulunud Eesti omamaisesse floorasse, kuid u 1000 aasta eest välja surnud. Harilike valgepöökide kõrgus Windecki pargis sõltub kasvutingimustest ja on vahemikus 7–15.4 m, tüvede rinnasdiameeter vahemikus 22–55 cm. Praegu kasvab 5 harilikku valgepöõki põhjapoolses pargiosas (1995. a. 18 puud) ning 7 Saare tee servas (1995. a. 11 puud). Valgepöökide vanuseks saab hinnata 130–140 aastat. Arvestada tuleb, et tõenäoliselt on valgepöögid noores eas mitu korda kahjustunud pakasest ja lumepiirini tagasi külmunud ning seetõttu on puude mõõtmed tagasihoidlikumad kui võiks eeldada vanuse järgi. Ehitustegevuse tõttu on täheldatav pargis valgepöökide arvu tuntav kahanemine. Nii Tallinnas kui kogu Eestis on kõrgemaid kui 10 m kõrguseid harilikke valgepöõke vähe. Üle 10 m kõrguste harilike valgepöökide puhul on tegemist haruldustega. Tallinna (ja tõenäoliselt ka Eesti) kõrgeim harilik valgepöök, H=24 m (K. Kõllamaa, M. Leol, 2016) kasvab Hirvepargis.

Jämedatest puudest väärivad Windecki pargis tähelepanu hõbehaavad (*Populus alba*), millest 3 puud on jämedamad kui 1 m. Rekordpuude uurija Hendrik Relve soovib raamatus „Eesti põlispuud“ (2000) fikseerida haavad, mille rinnasümbermõõt on üle 300 cm (D=95 cm). Üks suur hõbehaab D=109 cm, H=30 m, paikneb Tuulenurga tn 6 alal ja teine D=105 cm, H=22.5 m, Tuulenurga tn 16 alal. Mõlema puu tervislik seisund on hea, kuid Tuulenurga tn 16 puu on kaldus tüvega, mis võib soodustada puu tormiheidet. Windecki pargi kõige jämedama kolme hõbehaava hinnanguline vanus on 80–90 aastat. Neist puudest jämedamaid hõbehaabasid kohtades, kuhu pääseb lähedale, on Tallinnas vaid üks puu Poola mäe kõrval (2008. oli D=138 cm). Kolmas jäme hõbehaab teisel pool Tuulenurga tänavat jalgpallistaadioni servas hõbehaabade rühmades on tugevasti kahjustunud haava-tuletaeliku (*Phellinus populicola*) tekitatud mädanikust ja tuleb lähiaastail ohutuse tagamiseks likvideerida. Eestis on hõbehaabade riikliku kaitse all Tudu Pilvepuu; KLO4000708; mõõtmed: Ü=355 cm (1,3) ehk D=113 cm, H=19 m. (81 a. metsakorr. andmed, Relve projekt) – heas seisus. Ü=536 cm (0,6) ehk D=171 cm, H=24 m. (Eesti põlispuud. 1998 a andmed); üm(1,3)=618 cm ehk D=197 cm, H=31 m (Metsakorralduskeskus, 2001). Võra läbimõõt 22 m. Istutatud 1929. aastal. Kasvab Tudu Põhikooli ees, maantee ääres. Puu tulbastati (ladvati) u 8 m kõrguselt 2011. aasta detsembris, sest puu tüves olid lõhed ja kardeti harude murdumist tormis.

Tallinnas on kaks jämedat ja kõrget hõbehaaba (millest varem on fikseeritud ühe puu mõõtmed: H=31.5 m, D=60 cm, 2003) Löwenruh pargis, praegu (19. oktoober 2017) on mõlema puu H=32 m, D=83 cm ja D=67 cm.

Mujal Eestis on teada kõrgeid hõbehaavad Iisaku mõisapargis, 6 puust rühm, H=34 m, Dmax=90 cm (2005).

Hans Lepa puukooli-aias alal eristuvad dendroloogiliste haruldustena kaks eriokkalist tsuugat (*Tsuga diversifolia*) ja neli rumeelia mäнди (*Pinus peuce*).

H. Lepa endise puukooli tiigi ääres kasvavad eriokkalist tsuugad on Eesti vanimad (vanus u 90 aastat) ja kõige jämedamad. Mujal kollektsioonides (Luual, Järveljal, Sagadis, Tallinna Botaanikaaias) olevad vanemad eriokkalise tsuuga isendid on umbes poole nooremad.

Vanu rumeelia mände (teise nimega kui makedoonia mände) kasvab Eestis kaitstavates mõisaparkides: Olustvere mõisapargis, 4 puud, H=26 m, D_{max}=80 cm, vanus u 100 aastat ja Taagepera mõisapargis, H=25 m, D=67 cm (E. Laas. Okaspuud. 2004 lk. 240) ning Järvelja dendropargis H=23 m, D=35 cm (E. Laas. Okaspuud. 2004 lk. 240). Üksikobjektina rumeelia mände kaitse alla võetud ei ole.

Tallinna piires on Hans Lepa elamu kirdenurga juures kasvavad rumeelia männid teadaolevalt ainsad nii vanad (vanus u 90 aastat) ja suured puud. Oma tüvede läbimõõdult kuuluvad H. Lepa aia puud Eesti esikümnesse.

Hans Lepa elamust loodes kasvav laiavõraline harilik tamm on Tallinna piirkonnas sarnane 2008. a. kohaliku kaitse alla võetud Põõsa tee 1 kahe tammega, kus 2006. a. oli idapoolsema puu H=17 m, D=125 cm, võra suurim läbimõõt loode-kagu suunas on 20 m ja kirde-edela suunas 19.5 m ning läänepoolsemal H=17 m, D=86 cm, võra suurim läbimõõt loode-kagu suunas on 16.5 m ja kirde-edela suunas 14.5 m; puude arvatav vanus on 150 kuni 170 aastat.

Eesti suuremate tammedega võrreldes on H. Lepa aias kasvav harilik tamm tagasihoidlike mõõtmetega ja vanusega (vanus u 120 aastat).

Ettepanekud puude ja puude rühmade kaitse alla võtmiseks

Võtta riikliku kaitse alla:

Windecki pargis punane tamm (*Quercus rubra*) kui mõõtmetelt haruldane ja tõenäoliselt Eesti vanim (vanus 130–140 aastat) liigi isend; sobiv kaitsevöönd on 20 m; puu paikneb tänava ääres ja on edelaküljest tänavalt vaadeldav.

Hans Lepa aias kaks eriokkalist tsuugat (*Tsuga diversifolia*) kui dendroloogilised haruldused ja liigi Eesti vanimad (vanus u 90 aastat) isendid, sobiv kaitsevöönd on 20 m ning ning neljast puust koosnev rumeelia määndide (*Pinus peuce*) rühm kui mõõtmetelt suured dendroloogilised haruldused, sobiv kaitsevöönd on 20 m.

Võtta kohaliku kaitse alla:

Windecki pargis piki astangut paiknev lehiste rida 17 puust, kui kõige vanem (u 135 aastat) lehiste rida Tallinna piires; lehiste sobiv kaitsevöönd on 10 m;

Windecki pargi säilinud 12 harilikku valgepööki kui dendroloogilist haruldust; harilike valgepöökide sobiv kaitsevöönd on 10 m;

Windecki pargi 2 jämedamat hõbehaaba Tuulenurga tn 6 alal ja Tuulenurga tn 16 alal kui liigi tähelepanuväärselt jämedat puud Tallinnas; hõbehaabade sobiv kaitsevöönd on 20 m;

Hans Lepa aias harilik tamm (*Quercus robur*) kui suurevõraline dekoratiivne puu; sobiv kaitsevöönd on 15 m.

Kuivõrd Eestis ei ole põõsaste üksikobjektina kaitse alla võtmise traditsiooni, siis silmapistvalt kõrge hariliku parukapuu esile toomiseks ja elanike informeerimiseks

võiks taime varustada väikese infotahvliga, näiteks: „Harilik parukapuu, Tallinna kõrgeim liigi isend, H=6.5 m“.

Kokkuvõte

Välitöödel tuvastati, et Windecki suvemõisa kogu ajalooline hoonestus ja enamik teedevõrgust on hävinud ning neid ei ole võimalik taastada ning objekti ei ole enam otstarbekas pargina riiklikul tasemel edasi kaitsta. Suvemõisa pargi vanast puistust on säilinud veel oluline osa. Vanadest puudest väärib riikliku kaitset mõõtmelst suur ja tõenäoliselt Eesti vanim (vanus 130–140 aastat) punane tamm. Kohalikku kaitset väärib astangu servas olev euroopa lehiste rida (17 puud) kui Tallinna kõige vanem (vanus u 135 aastat) lehiste rida; 12 harilikku valgepööki kui dendroloogilist haruldust ning kaks suurte mõõtmetega hõbehaaba.

Hans Lepa puukool on hävinud. Hans Lepa aiast on säilinud osa puid ja mõned pöösad. Hans Lepa puukooli ja aeda ei ole enam otstarbekas pargina riiklikul tasemel edasi kaitsta. Aia puudest väärivad riikliku kaitset suurte mõõtmetega dendroloogilised haruldused: kaks Eesti vanimat (vanus u 90 aastat) eriokkalist tsuugat ja rühmas koos kasvavad neli rumeelia mändi (vanus u 90 aastat). Kohalikku kaitset väärib suure võra läbimõõduga harilik tamm elamust loodes.

Tallinnas, 08.12.2017

Koostaja,

Olev Abner,

dendroloog

tel. 56651312, olevab@hot.ee

LISAD

Foto 2. Punane tamm (keskel) Windecki pargis Tuulenurga tn 6 alal. Vaade läänest. Paremalt harilikud vahtrad, vasakul hõbehaava juurevõsutekkelised järelkasvu isendid. 20.10.2017. Olev Abner.

Foto 3. Hõbehaab (keskel) Windecki pargis Tuulenurga tn 6 alal. Vaade edelast. Vasakul harilikud vahtrad. 20.10.2017. Olev Abner.

Foto 3. Euroopa lehised Windecki pargis astangu servas Tuulenurga tn 10 alal. Vaade kagust. Vasakus servas jämedaim harilik ebatsuuga, mille ladvaharud on murdunud. 20.10.2017. Olev Abner.

Foto 4. Harilikud valgepöögid Saare tee servas. Vaade kagust. 13.05.2008. Olev Abner.

Foto 5. Eriokkalised tsugad Hans Lepa aias, praegu Kärneri tn 6. Varem varjasid teised puud tsugasid enam ja puud hakkasid alt laasuma. Vaade lõunast. 19.09.2017. Olev Abner.

Foto 6. Rumeelia männid Hans Lepa aias, Vabaõhumuuseumi tee 9. Neli puud rühmas. Kagupoolsel puul koorevigastus. Vaade kagust. 19.09.2017. Olev Abner.

Foto 7. Laia võraga harilik tamm Hans Lepa aias, Vabaõhumuuseumi tee 9 elamust loodes. Vaade idast. 19.09.2017. Olev Abner.

Foto 8. Harilik parukapuu. Kärneri tn 6 elamu ees. Vaade lõunast. 19.09.2017. Olev Abner.